

Η καταγραφή της χλωρίδας στη Βλαχική γλώσσα  
και η διάσωση των τοπικών χρηστικών γνώσεων  
και πολιτισμικών εμπειριών. Μια πρώτη προσέγγιση

Ευγενία Ντάσιου

MSc Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας Paul Valéry University, Montpellier III  
evgeniantasiou@gmail.com

**Abstract**

*The basic starting point of the study and effort to preserve an endangered language is the documentation of its vocabulary, structure-function and variations that are still detectable. In the case of the Vlach language, scientific research has primarily focused on a) the mechanisms leading to its extinction, b) efforts to support the language, and c) its structural linguistic characteristics (phonology, morphology, dialectology, etc.).*

*The main question that occupies my research is to what extent the possibility of the extinction of the Vlach language threatens the accumulated knowledge and experience of local communities regarding the varieties, uses, and types of flora. Utilizing the rich methodological and factual material provided by previous studies, as well as the data from my own on-site documentation of Vlach words related to flora in different geographical areas and villages, the following text will present the methodological framework, the process, and the initial comparative conclusions of the documentation.*

**Keywords:** *Ethnobotany, Vlachs/Aromanians, Endangered Languages, Documentation.*

## Οι Βλάχοι

Οι Βλάχοι είναι μια εθνοτική ομάδα που κατοικεί κυρίως στα νότια Βαλκάνια.<sup>1</sup> Παραδοσιακά ήταν μετακινούμενοι/νομαδικοί πληθυσμοί (βοσκοί, έμποροι, τεχνίτες κ.λπ.) και σήμερα εντοπίζονται στη βόρεια και κεντρική Ελλάδα, στην κεντρική και νότια Αλβανία, στη Ρουμανία, στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, στη νοτιοδυτική Βουλγαρία και στη Σερβία. Ειδικά στην Ελλάδα, ο όρος «Βλάχος» είναι ευρέως διαδεδομένος, ως ο άξεστος βοσκός-κτηνοτρόφος. Αντίθετα στη διεθνή ορολογία και βιβλιογραφία ο όρος χρησιμοποιείται για να περιλάβει όλους τους λατινόφωνους λαούς της Βαλκανικής και της Κεντροανατολικής Ευρώπης. (Winnifrieth, 1987, 1)

Οι Βλάχοι αυτοπροσδιορίζονται ως Αρωμούνιοι/Αρμάνιοι, Ρεμένιοι (Armîn, Rrîmân) κι έχουν διάφορα προσωνύμια ανάλογα με τη χώρα στην οποία ζουν. Στην Ελλάδα, ονομάζονται γενικά Βλάχοι και Κουτσοβλάχοι. Στην Αλβανία, ονομάζονται *Farsherots* από την τοποθεσία *Frashër* στα νότια. Στις νότιες σλαβικές χώρες, όπως η Σερβία, η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας και η Βουλγαρία, αναφέρονται συνήθως ως *Vlasi* (νότιος σλαβικός όρος για τους Vlachs και Wallachians)

<sup>1</sup> Δεν υπάρχει μια επιστημονικά αποδεκτή θεωρία για την προέλευση των Βλάχων. Σύμφωνα με ορισμένους ιστορικούς, είναι απόγονοι Ρωμαίων στρατιωτών ή εκλατινισμένοι αυτόχθονες πληθυσμοί (Έλληνες, Ιλλυριοί, Θράκες ή Δαρδάνες), λόγω της ιστορικής ρωμαϊκής στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή που κατοικείται από αυτούς (Tanner, 2004, 210). Αντίθετα, Ρουμάνοι μελετητές υποστηρίζουν ότι οι Βλάχοι αποτελούσαν μέρος μιας Δακο-ρουμανικής μετανάστευσης από τα βόρεια του Δούναβη. (Winnifrieth, 2002, 114). Οι Έλληνες μελετητές τους θεωρούν εκλατινισμένους Έλληνες (Winnifrieth, 2002, 114). Οι Βούλγαροι μελετητές υποστηρίζουν ότι κατάγονται από τους Θράκες. Το γεγονός ότι ο ρωμαϊκός αποικισμός της περιοχής της Μακεδονίας ξεκίνησε νωρίτερα και διήρκεσε περισσότερο από εκείνον της Δακίας, θα μπορούσε να υποδηλώσει ότι οι Βλάχοι προηγήθηκαν των Ρουμάνων στην ιστορία των Βαλκανίων. (European Council, 1997). Τα ελάχιστα στοιχεία που υπάρχουν υποδεικνύουν ότι η κοιτίδα των Βλάχων βρισκόταν στα βόρεια Βαλκάνια πάνω από τη γραμμή Jireček. Η γραμμή Jireček είναι ένα εννοιολογικό όριο που διέρχεται από τα αρχαία Βαλκάνια και χωρίζει την επιρροή της λατινικής (στα βόρεια) και της ελληνικής (στα νότια) γλώσσες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από την αρχαιότητα έως την τον 4ο αιώνα, οριοθετώντας τις λατινικές και ελληνικές σφαίρες γλωσσικής επιρροής. Με τη σλαβική επανάσταση στο Δούναβη τον 7ο αιώνα, οι λατινόφωνοι ωθήθηκαν νοτιότερα (Winnifrieth, 2002, 114).

και *Tsintsari* (επίσης *Tzintzari*, *Cincari* ή άλλα παρόμοια), που προέρχεται από τον τρόπο με τον οποίο οι Βλάχοι προφέρουν το λέξη «*tsintsi*», που σημαίνει πέντε. (Winnifrith 1987, 1-2, European Council 1997, 3).<sup>2</sup>

### Η Βλαχική γλώσσα

Η Βλαχική γλώσσα είναι μια ανατολική ρωμανική γλώσσα. Ανήκει στον ίδιο κλάδο ρωμανικών γλωσσών, με τα δακο-ρουμανικά, που μιλιούνται στη Ρουμανία και μεγλενίτικα που εξακολουθούν να μιλιούνται σε ορισμένα χωριά στην περιοχή της Γευγελής στα σύνορα μεταξύ της Βόρειας Μακεδονίας και της Ελλάδας. (European Council, 1997).

Η Βλαχική γλώσσα είναι ένα σύνολο μη τυποποιημένων διαλέκτων και ποικιλιών. Έχει τρεις κύριες διαλέκτους, την Πινδιάνικη, τη Ρεμένικη και τη Γραμουστιάνικη. Για ορισμένους μελετητές χωρίζεται σε δύο κύριες διαλέκτους, την Αρωμουνική ή Αρμάνικη, που περιλαμβάνει την Πινδιάνικη και την Γραμμουστιάνικη, και μιλιέται από τους Βλάχους της Ελλάδας, της Βόρειας Μακεδονίας και της Ρουμανίας, από τη μία πλευρά, και τη Αρβανιτοβλάχικη (Ρεμένικη) από την άλλη, η οποία μιλιέται από τους Βλάχους της Αλβανίας και τους απογόνους τους που έχουν μεταναστεύσει στην Ελλάδα (Μπέης-Δασούλας, 2017, 51-52).

Η γλώσσα έχει επίσημο καθεστώς μόνο στην Βόρεια Μακεδονία, παρά τον σημαντικά υψηλότερο αριθμό Βλάχων σε άλλες χώρες. Η Ελλάδα π.χ. έχει τον μεγαλύτερο αριθμό ομιλητών της Βλαχικής ως μητρική γλώσσα. Η Βλαχική στην πλειοψηφία των Βαλκανικών κρατών, δεν αποτελεί μέρος επίσημων διοικητικών λειτουργιών, δεν διδάσκεται στα σχολεία, δεν χρησιμοποιείται επίσημα στην εκκλησιαστική λατρεία.

---

<sup>2</sup> Στη σύγχρονη εποχή, οι Βλάχοι έχουν υιοθετήσει την κυρίαρχη εθνική κουλτούρα της χώρας διαμονής τους, συχνά με διπλή ταυτότητα και γλώσσα, Βλαχική και αντίστοιχα Ελληνική / Αλβανική / Ρουμάνικη / Βουλγάρικη / Μακεδονική/ Σέρβικη. Στην Ελλάδα, η πλειονότητα του Βλάχικου πληθυσμού ζει στις βόρειες και κεντρικές περιοχές της Ελλάδας: Ήπειρο, Μακεδονία και Θεσσαλία. Αν και οι Έλληνες Βλάχοι διαφοροποιούν τους εαυτούς τους από τους "Greco" (Βλάχικη ονομασία για τους ελληνόφωνους), οι περισσότεροι θεωρούν τους εαυτούς τους αυθαρεί μέρος της ελληνικής εθνικής συνείδησης. Οι Έλληνες Βλάχοι από την πρώτη στιγμή συνδέθηκαν με την Ελληνική Επανάσταση και συμμετείχαν σε υψηλόβαθμες θέσεις στην ιεραρχία του νεοελληνικού κράτους.

Η αντοχή της είναι πράγματι αξιοσημείωτη, αλλά η γλώσσα βρίσκεται σε απειλή. (Winnifrith, 1987:4)

Ο ακριβής αριθμός των Βλάχων σήμερα είναι άγνωστος. Το 2017 υπολογίστηκε ότι ο συνολικός αριθμός των ομιλητών της Βλαχικής παγκοσμίως ήταν περίπου 500,000 και κινδυνεύει σήμερα με εξαφάνιση. (Simons, Gary, and Charles, 2017, Ntasiou, 2017, 70-77)

### **Η Βλαχική ως επαπειλούμενη γλώσσα**

Η μετάβαση στη σύγχρονη εποχή ανατρέπει τις συνθήκες της ύπαρξής της και την καθιστά επισφαλή. Οι Μπέης, και Δασούλας υποστηρίζουν ότι η διαδικασία αυτή διευκολύνθηκε από τη γενικευμένη άρνηση μετάδοσης της γλώσσας στις νεότερες γενιές -κυρίως λόγω πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών-, ένα φαινόμενο που περιγράφεται από τους κοινωνιογλωσσολόγους ως γλωσσική αυτοκτονία. (Μπέης, Δασούλας, 2017, 52)

Στην Ελλάδα, έπειτα από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο Πόλεμο, ο τρόπος ζωής των Βλάχων άλλαξε. Οι μεγάλες πόλεις γίνονταν σταδιακά όλο και περισσότερο οι μόνιμες κατοικίες τους, μολοντί αρκετές οικογένειες συνέχιζαν να μεταναστεύουν μεταξύ θερινών και χειμερινών καταλυμάτων. Τα ορεινά χωριά στα βουνά μετατράπηκαν πλέον σε τόπους για τις καλοκαιρινές διακοπές. Οι Βλάχοι, ενώ έχουν ισχυρή συνείδηση της καταγωγής τους, τείνουν να ξεχάσουν το μεγαλύτερο μέρος της γλώσσας και των εθίμων τους (Winnifrith, 1987, 3-4).

Όλο και λιγότερα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη γλώσσα. Οι νέοι που ζουν στις μεγάλες πόλεις δεν την χρησιμοποιούν για να επικοινωνούν στις καθημερινές τους δραστηριότητες, τα ελληνικά κυριαρχούν ως γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ των μελών των βλάχικων οικογενειών. Στην περίπτωση των μεικτών ζευγαριών, η Βλαχική γλώσσα χρησιμοποιείται σπάνια ή και καθόλου για την επικοινωνία με τα παιδιά και πλέον μιλιέται από ηλικιωμένους ανθρώπους στα χωριά. (Ntasiou, 2017, 71).

Σύμφωνα με την εκτίμηση του Winnifrith, σε σχέση με τις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα, μόνο το ήμισυ του αριθμού των ομιλητών της έχει απομείνει σήμερα κι εντοπίζεται διασκορπισμένο στις Βαλκανικές χώρες, στη Γερμανία, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, στον Καναδά

και την Αυστραλία. (Winnifrith, 1987, 3) Η εποχή της «άνθισης» της έχει παρέλθει ανεπιστρεπτί και ταυτόχρονα οι ίδιοι οι Βλάχοι δεν αναζητούν βοήθεια για τη διαφύλαξη και διάσωση της γλώσσας και του πολιτισμού τους, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (European Council, 1997, 1)

Συμπερασματικά μιλώντας, η Βλαχική γλώσσα δεν εξελίχθηκε στη φάση της «αστικοποίησης» του λεξικολογικού, σημασιολογικού και πραγματολογικού της περιεχομένου και δεν προσαρμόστηκε στις νέες ανάγκες με την προσθήκη και διαμόρφωση νέων όρων, δομών και λειτουργιών. Αντίθετα έμεινε αναλλοίωτη στο πέρασμα του χρόνου αντικατοπτρίζοντας τις ανάγκες μιας άλλης εποχής όπου κυριαρχούσε το φυσικό περιβάλλον.

### **Η Εθνοβοτανική**

Ο κλάδος της εθνοβοτανικής αποτελεί την σύγχρονη επιστημολογική προσέγγιση για την καταγραφή του φυσικού περιβάλλοντος. Η εθνοβοτανική είναι στην πραγματικότητα ένα υποσύνολο της εθνοβιολογίας, ένα διεπιστημονικό πεδίο που μελετά πώς αλληλεπιδρούν οι ανθρωπinoι πολιτισμοί με τον φυσικό κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των πολιτιστικών πρακτικών και της χρήσης της γλώσσας. Η εθνοβοτανική είναι σημαντική γιατί μας προσφέρει πολύτιμη κατανόηση των τοπικών οικοσυστημάτων. Όταν οι άνθρωποι απομακρύνονται από τα προγονικά τους εδάφη, η ειδική ορολογία που συνδέεται με την ίδια τη γη και τη φύση, εξασθενίζει σιγά σιγά. Καθώς η χρήση της γλώσσας συρρικνώνεται, συρρικνώνεται και η κατανόησή μας για τη χλωρίδα και την πανίδα. (Cámara-Leret-Fortuna, 2021)

Οι κοινότητες κατοικούσαν συχνά στα ίδια εδάφη για εκατοντάδες χρόνια με αποτέλεσμα τη στενή σχέση με τη γη και μια βαθιά κατανόηση των φυτών και των ζώων που ζουν εκεί. Μέσα από αυτή την κατανόηση προκύπτουν μοναδικές προσεγγίσεις για τον φυσικό κόσμο, γνώση χρήσιμων φυτών και τρόποι χρήσης τους καθώς και μοντέλα ανθεκτικότητας και προσαρμογής/προσαρμοστικότητας. Όταν αυτή η γνώση μπορεί να αποτυπωθεί και να μοιραστεί μέσω της γλώσσας, βγαίνει τη δική μας κατανόηση της βιοποικιλότητας. (CoRSAL, 2023)

Ένα επιπλέον πλεονέκτημα της εθνοβοτανικής προσέγγισης αποτελεί η δυνατότητα ερμηνειών για παγιωμένα γλωσσικά μοτίβα των διαφορετικών κοινοτήτων. Για παράδειγμα, ίσως μια γλωσσική κοινότητα έχει πολλαπλούς όρους για την περιγραφή των κυμάτων του ωκεανού ενώ μια άλλη κοινότητα που σχετίζεται με την πρώτη έχει πολλούς τρόπους να περιγράψει το τρεχούμενο νερό και τα ποτάμια. Πιθανώς οι δύο κοινότητες ζούσαν μαζί ταυτόχρονα, αλλά αργότερα χωρίστηκαν για να κατοικήσουν η μία σε περιοχή κοντά στη θάλασσα και η δεύτερη στην όχθη του ποταμού. Η σύγκριση γλωσσικών όρων για την οικολογία μπορεί να μας διδάξει πολλά περισσότερα από την απλή βοτανική (Austin, Sallabank, 2011).

Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν ανακηρύξει τη δεκαετία 2022–2032 ως *Διεθνή Δεκαετία Αυτόχθονων Γλωσσών* με στόχο να ευαισθητοποιήσει την παγκόσμια κοινότητα σχετικά με τον κίνδυνο και τη σημασία τους για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του πλανήτη. Οι αυτόχθονες γλώσσες περιέχουν τη γνώση των κοινοτήτων για τα φυτά που βίσκονται στο περιβάλλον τους και τις υπηρεσίες και χρήσεις που παρέχουν. Η χρήση φυτών στην ιατρική είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα τέτοιων υπηρεσιών από το οικοσύστημα. Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι οι περισσότερες ιατρικές γνώσεις είναι γλωσσικά μοναδικές και συνδέονται πιο έντονα με επαπειλούμενες γλώσσες παρά με απειλούμενα φυτά. Κάθε αυτόχθον γλώσσα επομένως αποτελεί μια μοναδική δεξαμενή ιατρικής γνώσης, μια εξαιρετική βιβλιοθήκη για την αποκάλυψη και τη διατήρηση της συνεισφοράς της φύσης στους ανθρώπους. (Camara-Leret, Bascomptea, 2021, 1-5)

Στην περίπτωση της Βλαχιτικής γλώσσας, τα τελευταία χρόνια ολόένα και περισσότερο γίνεται αντιληπτό από την επιστημονική κοινότητα και από τους ίδιους τους ομιλητές ότι η γλώσσα συρρικνώνεται και χάνεται παρά τις προσπάθειες για τη διάσωση και αναβίωση της. Αυτές στοχεύουν στην τεκμηρίωση και καταγραφή της γλώσσας σε γραμματικές, λεξικά και κείμενα και δίνουν έμφαση σε κάποιες εκφάνσεις και πραγματώσεις της ζωής των Βλάχων απομονώνοντας και φωτίζοντας συγκεκριμένες πτυχές (κοινωνικές-οικονομικές κ.ά) αλλά όχι το ίδιο το φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αυτή πραγματώθηκε.

Συνεπώς προκειμένου να προωθηθεί η γλωσσική πολυμορφία αυτή καθαυτή, ως βασικό συστατικό της πολυμορφίας της ζωής, έχει σημαντική αξία να εντάξουμε στην καταγραφή το φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζούσαν, ζουν και διαβιούν οι βλάχικες κοινότητες ως ενεργό και αναπόσπαστο κομμάτι του πολιτισμικού πλούτου και ζωής τους.

Για αυτό το λόγο επέλεξα να καταγράψω τα βρώσιμα, τα χρηστικά φυτά, τα δέντρα και τους καρπούς, θεμελιώδη στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος των Βλάχων. Το βασικό ερώτημα που απασχολεί την έρευνά μου αποτελεί το κατά πόσο η εξαφάνιση της Βλαχικής γλώσσας απειλεί την συσσωρευμένη γνώση κι εμπειρία των τοπικών κοινοτήτων γύρω από τις ποικιλίες, τις χρήσεις και τα είδη της χλωρίδας.

### **Μέθοδος καταγραφής χρηστικών φυτών και βάση δεδομένων**

Στη δική μας περίπτωση, προκειμένου να καταγράψω τον πλούτο της χλωρίδας, εστίασα στα βρώσιμα, στα χρηστικά φυτά, στα δέντρα και στους καρπούς τους, ξεκινώντας από τα υπάρχοντα γραπτά λεξικά.

Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται:

- 1) για τα ελληνοβλάχικα λεξικά και γλωσσάρια:
  - Νίκος Καραϊσκος, *Τα βλάχικα του Λιβαδιού Ολύμπου*, Λιβάδι, 1999,
  - Γιάννης Περδίκης, *Βλάχικα Περιβολίου α ρ μ α ν έ σ τ ι*, Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2021,
  - Το Λεξικό που τιτλοφορείται, «Βασικό Ελληνο Κουτσοβλαχικό Λεξικό» και βρίσκεται ενσωματωμένο στη μελέτη του Αντωνίου Κολτσίδα, *Οι Κουτσοβλαχοί. Εθνολογική και Λαογραφική μελέτη*. Α' Τόμος, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη,
  - Θανάσης Μούσιος, *Λέξεις που συνθέτουν κι απαρτίζουν ονομαστικά την χλωρίδα και πανίδα ερμηνευόμενες στη Βλαχική Γλώσσα*, *Νέο Περιβόλι Λάρισας*, υπό έκδοση,
- και,
- 2) για τα Βλαχοελληνικά Λεξικά και Γλωσσάρια:
  - Νίκος Παύλου, *Βλάχοι. Λεξικό με σχετικά λατινόφωνα κείμενα από το Βλάχικο ιδίωμα στον χώρο της ατομικής και κοινωνικής ζωής των Βλάχων*, Σαμαρίνα-Καρδίτσα, 2012

- Φάνης Δασούλας, *Η αποκωδικοποίηση ενός πολιτισμού μέσα από το πέπλο της γλωσσικής του έκφρασης. Το ιδίωμα του Μετσόβου*, Αύγουστος, 2013,
- Κωνσταντίνος Νικολαΐδης, *Ετυμολογικόν Λεξικόν της Κουτσοβλαχικής Γλώσσης*, Αθήνα, 1909.

Τα λεξικά αυτά έχουν συσταθεί σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, ανταποκρίνονται στην καταγραφή διαφορετικών επιμέρους διαλέκτων, προέχονται από διαφορετικές περιοχές και κοινότητες. Συνιστούν ένα δείγμα τυχαίας δειγματοληψίας στο χώρο και το χρόνο. Από αυτά τα λεξικά αποδελτίωσα τους όρους που αφορούν στη χλωρίδα και σχετίζονται με κάθε είδους χρήσεις της καθημερινής ζωής των βλάχικων κοινοτήτων, π.χ.:

- φαρμακευτική χρήση,
- μαγειρική – διατροφή,
- τελετές (γαμήλιες, γιορτές- πανηγύρια, έθιμα κλπ.),
- εμπόριο,
- κτηνοτροφική χρήση (ως τροφή ζώων: μανιτάρια και χόρτα που τρώνε τα πρόβατα, δηλητηριώδη που πρέπει να αποφεύγουν, είδη ξύλων δέντρων για γκλίτσες, στέγαστρα κ.ά.),
- αγροτική χρήση και καλλιέργειες
- επαγγελματική χρήση,
- νομαδικές μετακινήσεις σε σχέση με το περιβάλλον στο οποίο πραγματοποιούνται.

Από τις συγκεκριμένες κατηγορίες χρηστικών φυτών, δημιουργήθηκε μια βάση 148 όρων ανά περιοχή και λεξικό. Ειδικότερα σε αρχείο excel τοποθέτησα σε στήλες τις εξής κατηγορίες: καταγραφή ονομασίας φυτού στη Βλαχική - επίσημη και κοινή ελληνική ονομασία - επίσημη λατινική ονομασία – φωτογραφία φυτού - χρήσεις που εντοπίζονται στη βιβλιογραφία – χρήσεις ανά περιοχή όπως τις περιγράφουν οι φυσικοί ομιλητές - περιοχή που απαντάται το φυτό.

Τα πρώτα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη βάση δεδομένων έχουν ως εξής:



- Διαφορετικός όρος σε διαφορετικές ποικιλίες της Βλάχικης για την ίδια ελληνική λέξη: π.χ. Ελιά: *Ιλιάσα* (Λιβιάδι Ολύμπου/Καλομοίρα)/ *Μάσινα* (Περιβόλι, Νέο Περιβόλι, Σαμαρίνα).
- Σε κάποιες περιοχές η ίδια βλάχικη λέξη σημαίνει διαφορετικό φυτό: π.χ. *Χιμονίκου*: Καρπούζι (Περιβόλι) / πεπόνι (Καλομοίρα), *Κουκουλίτσου*: κουκουνάρι (Περιβόλι) / καρπός καλαμποκιού (Καλομοίρα)
- Επίσης απαντάται βλάχικη λέξη που δεν γνωρίζουμε σε ποιο φυτό αντιστοιχεί, π.χ. Γλυκόχορτο: *Φούσλου αλι μάιε* Πλθ.=*Φούσουρλι αλι μάιε*". Χόρτο που τρώνε τα πρόβατα. Γίνεται και πίτα! (Λιβιάδι Ολύμπου).
- Έχουμε τέλος μια κατηγορία λέξεων που είναι ίδιες σε όλες τις περιοχές και ποικιλίες: *Φτέρη*: *Φιάρικα*, *Μήλο*: *Μέρου* κ.ά.

Στη συνέχεια ζήτησα από τους ομιλητές να αποδώσουν τους 148 όρους στην ποικιλία της Βλάχικης γλώσσας της δικής τους περιοχής. Προκειμένου να εντοπίσω τους ομιλητές μου, έκανα έρευνα στο πλαίσιο της κοινότητας για να ενημερωθώ ποιος/ποια, ποιοι/ποιες έχουν τη μεγαλύτερη επαφή με το φυσικό περιβάλλον (γνωρίζουν τα χόρτα, δουλεύουν στο δάσος κλπ.), γνωρίζουν καλά τη Βλάχικη γλώσσα και έχουν βιωματική σχέση με τον τόπο τους. Έως τώρα οι συνεντεύξεις των ομιλητών αφορούν τις κοινότητες, του Περιβολίου Γρεβενών, του Νέου Περιβολίου Λάρισας και της Καλομοίρας Καλαμπάκας, με σκοπό να συμπεριληφθούν στη συνέχεια όσες περισσότερες περιοχές και ποικιλίες γίνεται.

Με βάση το συσχετισμό των αποδελτιωμένων όρων και των προφορικών συνεντεύξεων, προέκυψαν νέες ανάγκες για την προσαρμογή της βάσης δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα το παράδειγμα της βελανιδιάς, που σύμφωνα με τα λεξικά καταγράφονταν ως *άρμπουρου* στο Λιβιάδι Ολύμπου και *άρμπουρη* στο Νέο Περιβόλι Λάρισας. Η προφορική συνέντευξη με τον ομιλητή της Καλομοίρας Καλαμπάκας ανέδειξε τέσσερα διαφορετικά είδη ποικιλίας της με αντίστοιχους διαφορετικούς βλάχικους όρους. Η βελανιδιά λέγεται *άρμπουρη* και τα 4 είδη αυτής που καταγράφηκαν: *λιτίκου* – *ντουλτσίνου* – *τσιρνόγκου* – *βαλεαντάρου*, έπρεπε επίσης να αποτυπωθούν ξεχωριστά στη βάση δεδομένων.

Ανάλογο ζήτημα προέκυψε με το αχλάδι/αχλαδιά. Στις αποδελτιώσεις των λεξικών εμφανίζεται ως γκόρτσου (Περιβόλι Γρεβενών) και πιλι-σάδα (Λιβιάδι Ολύμπου) ενώ ο προφορικός ομιλητής ονομάζει το αχλάδι/αχλαδιά γενικά πέρου και διακρίνει άλλες τρεις ποικιλίες, σόρ-μπου – γκόρτσου – βέκλιου αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι τα φύ-τευαν στα αμπέλια. Οπότε προκύπτει το ερώτημα, ποια άραγε είναι η χρησιμότητα της σύνδεσης του αμπελιού με την ποικιλία βέκλιου;

Τα παραδείγματα αυτά αναδεικνύουν το ζήτημα της ταυτοποίησης και σύνδεσης της γραπτής καταγραφής με την προφορική μαρτυρία και με τα είδη του δέντρου στα οποία οι όροι αναφέρονται. Στη συνέχεια η ταυτοποίηση αυτή οφείλει να μην λησμονεί πως στοχεύει στη χρηστική λειτουργία του κάθε είδους, υποείδους και ποικιλιών. Από τις πρώτες λοιπόν καταγραφές αποκαλύπτεται πως κάθε συσχετισμός αποτελεί μια σχάση συνεχούς συστηματοποίησης και νέων ερωτημάτων.

Η αναδόμηση της βάσης δεδομένων βρίσκεται σε εξέλιξη. Το βασικό ζήτημα που προκύπτει πάντως από τη συστηματοποίηση των πρώ-των καταγραφών και το συσχετισμό τους με τις προφορικές μαρτυρίες αποτελεί το ερώτημα, πόσο μεγάλο είναι το εύρος των όρων της Βλα-χιικής γλώσσας που περιγράφουν τον πλούτο της χλωρίδας και των δια-φορετικών χρήσεων της και ποιες είναι οι χρήσεις αυτές;

Ολοκληρώνοντας, πάνω από το 30% των 7.400 γλωσσών στον κό-σμο δεν θα μιλούνται πλέον μέχρι το τέλος του αιώνα. Μέχρι στιγμής, ωστόσο, η κατανόησή μας για το εάν η εξαφάνιση της γλώσσας μπορεί να οδηγήσει στην απώλεια γλωσσικά μοναδικής γνώσης, αποτελεί ένα σύγχρονο ερευνητικό ζητούμενο. (Camara-Leret, Bascompte, 2021, 1-5). Τα οφέλη αυτής της καταγραφής, όπως ειπώθηκε, πέρα από τη διά-σωση των λέξεων μιας γλώσσας που χάνεται είναι πολύ περισσότερα. Συγκεκριμένα διασώζει και μας μεταφέρει τις διαφορετικές χρήσεις, τους συσχετισμούς της με τον τρόπο ζωής και τη δραστηριότητα της τοπικής κοινότητας που χρησιμοποιεί τον γλωσσικό όρο. (Steve, 2004, 86-103). Με τον τρόπο αυτό διασώζει τον πολιτισμικό πλούτο των φορέων της γλώσσας δημιουργώντας ένα βίωμα και όχι μια απλή γνώση.

Η γλώσσα και οι γλώσσες γενικότερα δεν είναι απλώς χρήσιμα εργαλεία, είναι επίσης ένα αντικείμενο ομορφιάς, και η απώλεια των πολλών διαφορετικών φωνών της ανθρώπινης γλώσσας είναι επίσης μια τρομερή απώλεια της ομορφιάς του κόσμου (Maffi, 2002, 391).

### Βιβλιογραφία

- Austin, Peter K. & Sallabanc J. (eds.) (2011). *The Cambridge Handbook of Endangered Languages*. Cambridge University Press.
- Batibo, H. M. (2001). The endangered languages of Africa: a case study from Botswana. In: L. Maffi (ed.). *On biocultural diversity. Linking language, knowledge, and the environment*. PWashington and London: Smithsonian Institution Press: 311-324.
- Cámara-Leret, R. & Fortuna, A. (2021). Language extinction triggers the loss of uniuquemedicinal knowledge. *P.N.A.S.* 118 (24): <https://www.pnas.org/doi/pdf/10.1073/pnas.2103683118>
- Cámara-Leret, R. & Fortuna, A. M. & Bascompte, J. (2019). Indigenous knowledge networks in the face of global change. *P.N.A.S.* 116 (20): <https://doi.org/10.1073/pnas.1821843116>
- Kahl, Thede (2002). The Ethnicity of Aromanians after 1990: the Identity of a Minority that Behaves like Majority. *Ethnologia Balcanica*, 6: 145–169.
- Maffi, L. (2002). Endangered languages, endangered. *International Social Science Journal*, 54: 385-393. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2451.00390>
- Ntasiou, E. (2017). Aromanian Language and differentiated geographic varieties A teaching approach problems and propositions. *XXI Communities in Control: Learning tools and strategies for multilingual endangered language communities. Proceedings of the 21st FEL Conference 19 – 21 October 2017*. Foundation for Endangered Languages: 70-77.
- Simons, Gary F. & Fennig Charles D. (eds.) (2017). *Ethnologue: Languages of the World*. Twentieth edition. Dallas, Texas: SIL International. Online version: <http://www.ethnologue.com>.
- Steve, N. (2004). The relevance of ethnobotanical studies to linguistic vitality. The case of plant use and classification among the Digo of Kenya. *University of Nairobi Occasional Papers in Language and Linguistics*, Vol. 2: 86-103.

- Tanner, Arno (2004). *The Vlachs - A contested identity. The forgotten Minorities of Eastern Europe: The history and Today of Selected Ethnic Groups in Five Countries*. East-West Books.
- Tariq Khan, Muhammad. & Latif Ahmad. & Wajid Rashid. (2018). Ethnobotanical Documentation of Traditional Knowledge about Medicinal Plants used by Indigenous People in Talash Valley of Dir Lower, Northern Pakistan. *Journal of Intercultural Ethnopharmacology*, 7 (1): 8-24: <https://rb.gy/veim>
- Winnifrith, T. (1987). *The Vlachs. The history of a Balkan People*. London: Duckworth.
- Winnifrith, Tom. & Clogg, Richard. (eds.). *Vlachs. Minorities in Greece: Aspects of a Plural Society*. C. Hurst & Co. Publishers: 112-121.
- Βασιλείου, Α. (2016). *Το αρβανιτοβλάχικο (καραγκούνικο) γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας*, Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Δασούλας, Φ. (2013). *Η αποκωδικοποίηση ενός πολιτισμού μέσα από το πέπλο της γλωσσικής του έκφρασης. Το ιδίωμα του Μετσόβου*. β' έκδοση. <https://www.academia.edu/12307931>
- Καραϊσκος, Ν. (1999). *Τα βλάχικα του Λιβαδιού Ολύμπου*, Λιβάδι.
- Κατσάνης, Ν. & Ντίνας Κ. (1990), *Γραμματική της Κοινής Κουτσοβλάχικης*. Θεσσαλονίκη.
- Κολτσίδα, Α. (1993). *Κουτσόβλαχοι. Οι Βλαχόφωνοι Έλληνες. Εθνολογική, λαογραφική και γλωσσολογική μελέτη*. Τμήμα Δεύτερο: Λεξικό της Κουτσοβλαχικής Γλώσσας. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη: 289-439.
- Μούσιος, Θ. (Υπό Έκδοση). *Λέξεις που συνθέτουν κι απαρτίζουν ονομαστικά την χλωρίδα και πανίδα ερμηνευόμενες στη Βλαχική Γλώσσα*. Νέο Περιβόλι Λάρισας.
- Μπέης, Σ. & Δασούλας, Φ. (2017). Πρόταση για το σύστημα γραφής της βλαχικής γλώσσας. *Γλωσσολογία*, 25: 1-69.
- Νικολαΐδης, Κ. (1909). *Ετυμολογικόν Λεξικόν της Κουτσοβλαχικής Γλώσσας*, Αθήναι.

- Παύλου, Ν. (2012). *Βλάχοι. Λεξικό με σχετικά λατινόφωνα κείμενα από το Βλάχικο ιδίωμα στον χώρο της ατομικής και κοινωνικής ζωής των Βλάχων*, Σαμαρίνα-Καρδίτσα.
- Περδίκη, Γ. (2021). *Βλάχικα Περιβολίου α ρ μ α ν έ σ τ ι*, Θεσσαλονίκη.

### Ιστοσελίδες

- CORSAL - Computational Resource for South Asian Languages.  
[https://corsal.unt.edu/93-ethnobotany?fbclid=IwAR1Ka3xzD1MmSn8B-uwYWJIYPWDJdIpRA7RCJ\\_SkUPdYFqd2MA6HZw\\_1OIE](https://corsal.unt.edu/93-ethnobotany?fbclid=IwAR1Ka3xzD1MmSn8B-uwYWJIYPWDJdIpRA7RCJ_SkUPdYFqd2MA6HZw_1OIE)
- European Council, Parliamentary Assembly Report on Aromanians (ADOC 7728), 1997. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2HXrefViewHTML.asp?FileID=7661&lang=EN>